

Nye tendenser:
Subjektivisering og biologisering.
De selvkontrollerte og de ustyrlige.

Annick Prieur

IKRS oktober 2010

Straffeteorier og udvikling i dag

- Klassisk/absolutte straffeteorier: straffe for at straffe. Orientert mot **handlingen**.
 - Øje for øje – handlingen afgør.
 - Retributive justice* – gengældelse
 - Nyklassicisme: *sentencing guidelines*.
- Almenprævention – orientert mot **publikum**. Straffen skal være
 - Vanedannende
 - Moraldannende
 - Afskrækkende (på andre)
- Individualprævention – orientert mot **lovbryderen**. Straffen skal bevirke
 - Uskadeliggørelse
 - Afskrækkelse
 - Resocialisering
- (Restorative justice – genoprættelse er målet, ikke straf)
- **I dag: øgende eller aftagende interesse for individet vs. handlingen?**
Store indespærringsbølge vs. behandlingsprogrammer

1. Selvmonitorering

– individualisering og selvkontroll

Teoretisk underbygging hos Foucault:

- ”Kjønnen uten loven og makten uten kongen”
- Makt er ikke bare en grense for frihet, eller en rettighet basert på sanksjoner.
- Makten fungerer ikke så mye ved hjelp av loven som ved hjelp av normalisering, ikke så mye vha avstraffelse som vha kontroll.

(Overvåkning og straff 1976)

”Da jeg studerede sygehus, fængslerne osv, lagde jeg måske for stor vægt på dominansteknikkerne. Det vi kalder disciplin, er utroligt vigtigt indenfor denne type institutioner. Men disciplin udgør kun et aspekt af kunsten at styre mennesker i vort samfund. Under de kommende år vil jeg egne mig mere til den type magtstudier, der indbefatter anvendelse af disse jeg-teknikker. Min hypotese er, at i alle kulturer, der jeg-teknikker forekommer, findes stiltiende sandhedskrav, som forbindes med udøvelsen af disse tekniker: at lære, hvad sandhed er, at være oplyst af sandhed, at berette sandheden. Denne sandhedssøgen med hjælp af teknikker betyder meget for opkomsten af jeg-et, ligesom for dets forvandlinger.”

M. Foucault (i samtale med Sennett *Res Publica* 1985 s 37. opr. 1980)

1. Selvmonitorering

– individualisering og selvkontroll

- Kategorierne skaper fenomenet + avviket + evt også identiteten (den homoseksuelle, den narkomane).
- Nå diskursen om "sosiale kompetanser" skaper den sosialt inkomptente
 - "trinn for trinn"
 - "cognitive skills"
 - beskjeden → sjenert → sosial angst
- Inkompetanse krever livslang læring: foreldreskoler, reality TV om barne- og hundeoppdragelse- autoriteterne skaper den usikkerheten de så kan tilby hjelp mot.

1. Selvmonitorering

– individualisering og selvkontroll

- Store krav, og alt italesettes: Handleplaner, fra barnehavene via sosialkontoret til fengselscellen
- Kurser i selvpresentation, *styling* for klienter på sosialhjelp – intet for privat.

2. Biologisering

- Teoretisk underbygging: Rose – *biological self*, *Livets politik*
- Biologiske forståelser av misbruk, psykiske lidelser og kriminalitet. Ny rasisme? I alle fall determinisme.
- Med følger ny ide om selvet – fra psyke til kjemi
- Reiser store juridiske spørsmål om ansvar. Eks. PMS, hjernescanning. Kan ses som motmakt, når ansvaret flytter ud av personligheten.
- Diagnoser, utbredelse av diagnostisk blikk – ADHD, ludomani, overintelligens, sosiale handicaps – hvem vil ha hvilke diagnoser?

2. Biologisering

- Åpner for screening – sortering av alt fra embryoer til arbeidssøkere.
- Åpner også for designing, shaping, som ved doping og prestasjonsfremming.
- Tilgjengelig teknologi er vanskelig å si nei til (fostervannsprøver, DNA-analyser, DNA-registre).
- Biologiske teknologier til kontroll (grenser, identiteter, registre, stoffer ...)
- Biopastoralemagt ("hyrdemagt") bygger på informert samtykke – men blir en uklar motsetning tvang – samtykke (Rose politics of life itself).

3. Revitalisering av fengselsstraff

- Særlig analysert av Christie og Wacquant.
- Vekst i fangetall i mange land, også nordiske.
Enorme tall USA.

3. Fengselsstraff

- Industrialisering av innesperring (seksjonering, teknologisering, kommersialisering, privatisering)
- Kriminalisering av fattigdom, alternativ til velferd
- Endring av lovgivning og håndhevning:
Sentencing guidelines, 0 tolerance, 3 strikes

4. Overvåkning

- Kameraovervåkning
- Soneinndeling med kontrakt om å underkaste sig kontrol (lufthavne, biblioteker, forretninger, skoler, gated communities, visitasjonssoner). (Shearing 2001, *Punishment & Society*)
- Elektronisk tracing (bankkort, telefon- og nettaktivitet, ID-registre, DNA ...)
- Nettjenester eks. www.familywatchdog.us (og når sånt finnes, blir det uansvarlig ikke å benytte det).

5. Risikotenkning

- Teoretisk grundlag Rose og Shearing ("Punishment and the changing face of the governance")
- Biologisering er knyttet til risikoidentifikasjon, og dermed til mulighet for screening, inndemning, genetisk diskriminering (forsikring, arbeid).
- Språk om prediksjoner og sannsynligheter.
- *Risk reduction, harm reduction* - fremadskuende, pragmatisk, konsekvensetisk vs. tilbakeskuende, pliktetisk *punitiveness*.

5. Risikotenkning

- Straffeloggikk vs. pragmatisk logikk, rettsoppgjør vs. forsoning & amnesti – Shearing arumenterer for at Restorative Justice har et symbolsk oppgjør med som gjør det til et kompromiss mellom de to logikkene (men idylliserer kanskje).
- Med risiko følger tanken om forebyggelse – men den forebyggende innsatsen kan være voldsom nok: fra langvarig medisinerer av friske mennesker til Irakkriegens begrunnelser (Rose).

To spørsmål

- Er disse linjene i konflikt med hverandre eller er det en sammenheng mellom dem?
- Hvilke konsekvenser er det av disse tendensene for individet og for forholdet individ – stat?

N. Rose Government & Control

- Forvirring i kontrollpolitikken – ulike og tilsynelatende motstridende kontrollstrategier opererer samtidig. Boot camps, 3 strikes, terapeutiske programmer, alternativ konfliktløsning, samfunnstjeneste
- Men kan samles i to hovedstrategier:
- - Inklusjonskretsløp som regulerer og normaliserer atferd. Virker i stor grad gjennom selvkontroll.
- - Eksklusjonskretsløp, som enten er rettet mot å trekke de ekskluderte inn i inklusjonssirkelen eller mot å utelukke dem fra medborgerskap og nøytralisere farene de representerer.

N. Rose

- De kompetente styrer seg selv etter liberalismens etos om autonomi: valg, personlig ansvar, kontroll over egen skjebne, selvpromovering og *self-governance*. Har ansvar for egen sikkerhet (har lært "forsiktighet"). Holdes evt. innenfor vha nye , normaliserende hjelpemidler som handleplaner, selvovervåking/-medisinering).
- De inkompetente styres, overvåkes eller ufarliggjøres (gjennom alt fra kameraer til medisinering).
- Krever systemer av identitetskontroller o.l. for å sondre. De som slipper gjennom kan så utøve fullt medborgerskap.
- Og krever kunnskap om "the risky individuals" for å identifisere og å kontrollere dem. Det er "the usual suspects". Risikotenkning er sentralt i den nye kontrollpolitikken.

N. Rose

- Slik finner Rose "et system i galskapen".
- Men kanskje er det viktigere å bruke det fokuset han gir på hva de ekskluderte ikke kan/ikke lykkes i: å leve opp til liberalismens ideal for de autonome individer. Håndterer ikke *self-governance*.
- Også viktig å se inklusjons- og eksklusjonsprosessene i maktkontekster. Og her handler det om diffuse maktforhold, i Foucaults ånd.

Järvinen & Mortensen

- Mens Rose skriver om "advanced liberalism" skriver J&M om moderne velferdsstater. Her står den statlige omsorgside sterkere, men sammenblandingen med makt skaper tvetydighet.
- "Denne tussmørkezone, hvor legal myndighedsudøvelse, støtte, forhandling, overtalelse, disciplinering og kontrol er blandet sammen ..." (s. 9) makt som "ikke opfattes af de berørte parter som magt" (s. 10)
- "Men den aktuelle velfærdsstat synes imidlertid i mange socialpædagogiske forløb at benytte sig af en yderst dybtgående vurdering af klienternes sjæleliv og moralske habitus. Dette sker for at kunne yde en indsats, hvor et væsentligt formål er at tilvejebringe en 'frivillig' normalisering af borgere, der er kommet på afveje." (s. 25)

Tilbake til diagnosetenkning - eks. sjenanse

- Psykolog Tore Aune: "Beskjedenhet er en lidelse som ikke tas alvorlig nok."
- Sosialmedisiner Per Fugelli: "Da jeg vokste opp på Jæren, var beskjedenhet en dyd, ikke en diagnose."
- Foucaultsk tenkning: Det er diskursen som skaper f eks den narkomane – ikke stoffet. Skapes gjennom kategorien og den tilhørende viten om stoffet, kroppens reaksjoner på det osv.
- Tilsvarende er en ny kategori mennesker blitt skapt: de som lider av sosial angst eller fobi.
- Eksempel på både tendensen mot selvmonitorering og biologisering.

sjenanse

- S. Scott: "The medicalisation of shyness"
- Medikalisering av samfunnet
- Scott s. 134: "Imidlertid tyder det kulturelt og historisk spesifikke ved denne samfunnsmessige reaksjon på at dette snarere handler om en moralsk panikk enn om en rasjonell vurdering av objektive, epidemiologiske tendenser. Sjenanse kan være det siste i en hurtig etterfølgende rekke av moralske korstog mot avvikende atferd (Thompson 1998), for i en kultur som er besatt av stemmeføring og veltalenhet som vei til suksess, stikker den tilbakeholdende ut som en moderne *folk devil* (Cohen 1972)."

sjenanse

- Umulig å påvise om fenomenet er i vekst. Men oppmerksomheten om det er i klar vekst.
- Opplagt eksempel på en sosial konstruksjon – fenomenet er blitt sett annerledes på, og blir det fremdeles i andre sosiale kontekster. Dette er det lette.
- Men neste spørsmål er så hvorfor ses fenomenet akkurat sånn og akkurat nå? Dette er det vanskelige.

Hvorfor en sjenansepanikk?

- Scotts forslag (systematisert):
- - nye sosiale krav om selvhevdelse, selvframførelse o.l. som marginaliserer de som ikke innfrir dem
- - høyere idealer om livskvalitet, fordi det finnes en kunnskap om at det er mulig å unnslippe sjenansen (s 145) [men så blir det også ens eget ansvar å være sjenert ...]
- - interessegrupper som har noe å tilby fremmer en ny forståelse – medisinalfirmaer og terapeuter.

Parallell til ADHD

- Samme utvikling kan ses og de samme forklaringsmåter kan foreslås.
- Men den biologiske/genetiske forståelsen av ADHD står sterkere.
- Den modellsterkeste vitenskap på ADHD-området er psykiatrien, mens det kanskje er psykologien ifht. sjenanse.
- Scott (s. 140): medisins virkning blir bevis på at sjenanse er biologisk.
- ADHD: medisins virkning blir bevis for at diagnosen er riktig.

Paralleller til "cognitive skills" mm.

- Tenkningen om utvikling og trening av kognitive og kommunikative ferdigheter i fht. sjenanse svarer til programmer i barnehager, skoler og fengsler.
- Når ferdighetene kreves, blir det også et marked for å levere dem – programmene blir en vare.
- Hvis vi godtar Foucaults maktforståelse: kan vi så se motstand? Scott etterlyser (og finner) "Shy Pride". Kan man være stolt over å være hyperaktiv? Eller over å mangle sosiale kompetanser?

Breaking news

- Hver 20 danske lider (ifølge Psykiatrifonden) av oniomani.
- Behandlingstilbud (gjennom Center for ludomani) og selvhjelpsgrupper (Debtors Anonymous) er heldigvis på plass.
- Betegnelsen er ikke kommet til Norge ennå. Shopaholics.no er en tøybutikk ...